

**SCHOORVOETEND VOORWAARTS
MAAR MET HET OOG OP ONEINDIG**
Bij het tienjarig bestaan van de VON

over de von

De VON bestaat tien jaar.

Naar aanleiding van dit heuglijke feit is Peter Dekkers, de huidige VON-voorzitter, gaan praten met Steven ten Brinke, de oprichter van de VON.

Hun gesprekstema: wie zijn eigenlijk de leden van de VON?

Hun tweegesprek levert een aantal boeiende hypothesen op, ook vanuit oogpunt van VON-beleid. Peter Dekkers haakt daar tot slot op in en nodigt u uit daarover na te denken.

Nostalgie lijkt me weinig vonnig toe. Maar het tienjarig bestaan van de VON levert op z'n minst toch een gedachtenstreepje op.

Vandaar, dat ik me naar Steven ten Brinke heb laten sturen. Tenslotte was hij de eerste voorzitter van onze club. En uiteindelijk is hij ook de meest normaal-functionele van ons allen gebleken.

D: Het lijkt me weinig zinvol om een vergelijking tussen de VON-nu en de VON van tien jaar terug te maken. De vereniging is zoveel groter geworden. Maar ik wou het wel met je hebben over de VON-leden. Wie zijn dat? Wat bindt die mensen? Hebben ze bepaalde gemeenschappelijke eigenschappen?

tB: Om te beginnen zou je van VON-leden kunnen zeggen, dat ze weinig neiging vertonen tot taalmythologie. Dus allerlei opvattingen als 'Taal

is cultuur' en 'In een taal leeft heel een volk' en 'Onze taal moet zuiver van smetten blijven' dat soort opvattingen kom je in de VON nauwelijks tegen. VON-leden zijn veel realistischer. Ze zien taal als een gebruiksinstrument. En ze hebben er ook oog voor, dat taal nauwe relaties heeft met je denken en voelen. In de VON wil men daarom een taalonderwijs bevorderen, dat geënt is op het werkelijke taalgebruik buiten de school. VON-leden beschouwen taal niet als een zelfstandig gegeven, waar je vol bewondering naar moet zitten te staren. Voor pure taalwetenschap zullen ze maar weinig interesse vertonen; wél voor het sociolinguïstisch of psycholinguïstisch denken over taal.

D: Buiten de VON wordt ons ook zo'n pragmatisch imago toegeschreven. Een enkele keer zelfs op een koddige manier. Bijvoorbeeld, toen de nota over grammatica-onderwijs uitkwam. Tegen-

standers van het afschaffen van de ontlederij spraken de banvloek uit over de nota. Want die kwam uit die VON-kliek, uit die nieuwlichtershoek. In feite heeft de VON niet eens officieel op de nota gereageerd.

tB: Toch heeft die buitenwacht gelijk. De VON heeft allerlei heilige huisjes in het taalonderwijs proberen af te breken. Want VON-leden zien taal en taalonderwijs niet als een sacrosanct gegeven. De VON heeft steeds laten zien, dat je taal niet als afzonderlijke zelfstandigheid moet bekijken. En dat heeft allerlei gevolgen voor het taalonderwijs, dat je voorstaat.

D: Kun je nog meer gemeenschappelijks voor VON-leden opnoemen. Bijvoorbeeld wat betreft hun opvattingen over opvoeding?

tB: Dat is veel verwarder. Je ziet in de VON allerlei trekken, die ook in andere progressieve kringen voorkomen. De invloed van twee denkrichtingen die op het ogenblik een grote rol spelen in onderwijs en opvoeding, de marxistische en de freudiaanse (of 'rogeriaanse'), zijn ook in de VON vertegenwoordigd. De emancipatorische tendens van de VON hoort bij de marxistische lijn. Mondigheid, weerbaarheid, dat zijn ook echte VON-punten. Maar je komt in de VON ook emancipatorische tendenzen in ruimere zin tegen: bevrijding van taboes, een zekere blijheid.

D: Die marxisten en die rogerianen, die streven toch heel verschillende doelen na? De eerste groep is toch veel meer een maatschappelijke beweging en de tweede een culturele?

tB: Ja, dat klopt wel. In de Rogers-sfeer tref je van die geniet-mensen aan. Die accepteren de kapitalistische maatschappij in feite zoals die is. Dat is hun way-of-life. Die andere groep, laten we zeggen de Marx-georiënteerden, die doet dat niet. En ik geef ze groot gelijk; vanuit hun denken moet je structuren veranderen door strijd. En zo gezien hebben zij eigenlijk maar één programma-punt in de VON: emancipatorisch onderwijs.

D: Toch gek, dat die twee groepen elkaar niet constant in de haren vliegen.

tB: Ze hebben ook iets heel belangrijks gemeen: beide groepen komen op voor bevrijding van een

soort onderdrukking: de Marx-georiënteerden voor maatschappelijke vrijheid; en de rogerianen voor een algemenere bevrijding, van culturele aard. En in de praktijk zullen hun doelen ook wel vaak gelijk oplopen. Bij bewustmakingstoneel bijvoorbeeld, zullen ze wel op hetzelfde uitkomen. En verder moet je niet vergeten, dat in de VON beide groepen keurig aan bod komen. De tolerantie is in de VON van het begin af aan vrij hoog geweest. Een dogmatische groep heeft wel eens bedreigd er uit te stappen. Maar dat is er toch niet van gekomen. En dat is maar goed ook. Het is een theoretisch goed onderlegde groep, waarnaar geluisterd wordt.

En daarbij komt ook nog: de VON is een vereniging van geestverwanten. En zo'n club moet toch echt wel zo'n vier- tot vijfduizend leden hebben. Anders ben je niet veel; dan tel je niet mee in de onderwijswereld. Dan heb je geen invloed.

D: Daar wordt verschillend over gedacht.

tB: Als het aantal leden behoorlijk zou teruglopen, dan kun je nog twee kanten op: Ofwel je profileert je nog meer, zodat het aantal nog veel kleiner wordt. Dan houd je een felle groep over. Ofwel je doet om pragmatische redenen meer water in de wijn; totdat je weer groeit. Maar dan verstoot je misschien de kerngroep.

D: Jij vindt dus niet, dat de VON een maatschappijvisie heeft?

tB: Daar is geen sprake van. Want, zoals ik al zei: een groot deel van de leden aanvaardt de kapitalistische maatschappij, een ander deel niet. Aan de andere kant: het aantal VVD-ers in de VON zal wel gering zijn. De VON is een beetje links. Maar daar valt zoveel onder.

D: Als ik jou zo hoor, betwijfel ik, of de VON wel echt emancipatorisch onderwijs wil. Dit punt staat telkens in de tweejaarlijkse beleidsnota's. Komt het daar dan nooit van?

tB: Dat ligt eraan, wat je onder emancipatorisch onderwijs verstaat. Ik versta er zelf het oorspronkelijke Duitse begrip onder: onderwijs dat maakt, dat de maatschappelijke onderdrukking vermindert. Dat is in feite: de leerlingen leren, hoe ze zich tegen hun eigen situatie kunnen verzetten. Ik denk, eerlijk gezegd, dat heel wat VON-leden

dit met de mond belijden. Want dat is me nogal wat! Bij echt emancipatorisch onderwijs moeten de leerlingen zich ook tegen jouw onderwijs kunnen verzetten. En hoeveel leraren zouden dat aandurven? Sommigen willen wel, dat leerlingen zich tegen onderdrukking verzetten, maar niet tegen henzelf. Terwijl zij zelf toch ook deel uitmaken van een onderdrukkend systeem, de school. Werkelijk emancipatorisch onderwijs, dat is wat hoor!

D: Zou het daardoor komen, dat er in de VON wel over emancipatorisch onderwijs wordt gesproken, maar dat er toch eigenlijk weinig actie in deze richting wordt ondernomen?

tB: Dat kan heel goed samenhangen, ja. Ik denk, dat heel veel linkse docenten hun leerlingen maar al te graag onderdrukken. Zelfs met het doel om zogenaamd emancipatorisch bezig te zijn. Nou, dat vind ik niet het echte emancipatorische onderwijs. De leerlingen moeten zich ook tegen jou kunnen keren. En als je daar echt op doordenkt, dan zijn de consequenties zo rigoureuze, dat ik me kan voorstellen, dat emancipatorisch onderwijs een kreet blijft. Dat is een machteloos gedoe; en eigenlijk nog hypocriet ook.

D: Maar je zou toch dit kunnen beweren: We leven in een onderdrukkende omgeving; ik doe daar gedeeltelijk aan mee. Maar dan als middel om een eind te maken aan die onderdrukking. Ik onderdruk nog even mee?

tB: De leraar die dit zegt, die weet toch dat hijzelf ook leermiddel is. Dus hij leert zijn leerlingen zich in onderdrukking te gedragen! Dat is te gek! Nogmaals, weinig mensen zullen echt emancipatorisch onderwijs durven geven. Dat vraagt teveel moed van ze. En daarom — dat ben ik met je eens — zal er in de VON maar moeilijk iets op gang komen in die richting. Maar er is nog een andere reden, die het emancipatorisch onderwijs tegenhoudt: emancipatorisch onderwijs is en blijft een marxistisch begrip. Wil je echt emancipatorisch onderwijs bevorderen, dan zul je moeten kiezen. Dan moeten de billen bloot. En ik denk, dat een heel groot deel van de VON helemaal niet marxistisch denkt. Die groep wil er dus nooit aan. Niet, dat allen zich daar nu precies van bewust zijn. Maar ze voelen aan, dat het begrip emancipatorisch uit die sfeer komt. Neger-emancipatie:

Dat is gewoon negers een betere maatschappelijke positie verschaffen; negers leren, hoe ze die positie kunnen verwerven. En emancipatorisch onderwijs is niks anders: leerlingen leren zich te verzetten. Niet alleen tegen leerlingen uit een ander milieu, maar ook en vooral: tegen het onderdrukkend systeem, waarmee ze te maken hebben. En dat is onder andere de school. En die leraar hoort daar ook toe.

D: Is normaal-functioneel onderwijs ook zo bedreigend?

tB: Zeker niet in die mate.

Het begrip normaal-functioneel roept veel meer kriebel bij een andere groep op. Laten we zeggen bij de Marx-georiënteerden. Want het begrip is niet exclusief marxistisch. Het kan ook door anderen gebruikt worden. Normaal-functioneel onderwijs is politiek neutraal en tegelijkertijd ook weer niet. Je kunt het invoeren van normaal-functioneel onderwijs vergelijken met het invoeren van ondernemingsraden. Je kunt streven naar een ondernemingsraad en toch het concurrentieprincipe willen handhaven. Een bedrijf kan zeggen: arbeiders hebben toch recht op meepraten en meedenken, en meebeslissen. Leerlingen hebben er toch verdomme recht op om mee te beslissen over wat voor onderwijs ze krijgen. In wat voor school ze ook zijn. Ze hebben er recht op iets te leren, waar zij praktisch iets aan hebben. Ook al zijn het allemaal jongetjes uit Bilthoven-Noord, dan hebben ze toch dat recht. Dat zijn ook mensen. Dit recht breekt dwars door klasseverschillen heen. Een ondernemingsraad kun je ontwikkelen los van het feit, of je nu wel een kapitalistische of niet een kapitalistische maatschappij hebt of wilt. Aan de andere kant is het toch een politiek idee. Het is geen partijpolitiek, maar wel algemene politiek dat je aan bepaalde mensen rechten geeft. Daarom is het streven naar normaal-functioneel onderwijs veel kansrijker dan het streven naar emancipatorisch onderwijs.

D: Van haar stichting af is onze vereniging ook opgekomen voor thematisch onderwijs. Daar is wel wat in bereikt, dacht ik. Komt dat, doordat thematisch onderwijs nog gemakkelijker bereikbaar is? En ook doordat een grotere groep er zich door aangesproken voelt?

tB: Thematisch onderwijs veronderstelt niet een bepaald maatschappijbeeld. Het is niet links of rechts. En inderdaad is het kansrijker, maar ook vager dan normaal-functioneel en emancipatorisch onderwijs.

D: Zou de VON niet liever voor projectonderwijs moeten opkomen? Progressieve groeperingen in het basisonderwijs hebben toch ook veel meer op met projectonderwijs dan met thematisch onderwijs? Bij projectonderwijs geef je de leerlingen toch veel meer beslissingsbevoegdheid. Dat ligt veel dichter tegen normaal-functioneel onderwijs aan dan een thematische aanpak.

tB: Een heel belangrijke voorwaarde voor normaal-functioneel onderwijs en emancipatorisch onderwijs is, dat de kinderen leren, dat ze zelf iets kunnen begrijpen. En ik zie niet in, dat projectonderwijs daarvoor de enige vorm is. Het kan op allerlei manieren met een thematische aanpak. Een mens moet leren ergens begrip van te krijgen; in een onderwerp door te dringen. Dat kan door bijvoorbeeld twaalf lessen met hetzelfde onderwerp bezig te zijn. En of die leraar daarbij nou de stukjes over aanreikt ... Nee, projectonderwijs zie ik niet als strikt noodzakelijk. Maar werken met thema's wel. Wat overigens niet wil zeggen dat ik projectvorm geen uiterst waardevolle onderwijsvorm zou vinden.

Tot slot

De keuzesituatie van onze vereniging is in dit gesprek aan de orde geweest. Moeten we strak vasthouden aan onze uiteindelijke emancipatorische doelen? Of moeten we ons richten op het bereikbare? Willen we onze doelstellingen zuiver houden, zonder dat we kans zien die binnen afzienbare tijd te halen? Of nemen we vervaging voor lief en proberen we kansrijke zaken te realiseren.

Het is duidelijk, dat Steven kiest voor het laatste.

Jullie ook?

Reageer maar eens. Schrijf naar het bestuur, p/a Walraven van Hallhof 24 te Soest. Of zet een artikel in *Moer*. Wellicht halen we dan nog eens tien jaar.
